

A GAZDASÁGI MECHANIZMUS TÖKÉLETESÍTÉSE A SZOCIALISTA ORSZÁGOKBAN
Az OMKDK új információs szolgáltatása

Paku Sándor

Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ a fenti címmel a múlt év végén megindított információs szolgáltatása a népgazdaság egészét érintő, az érdeklődés középpontjában álló kérdéssel, a gazdaságirányítás és tervezés - más szóval a gazdasági mechanizmus^{*} átalakításának, továbbfejlesztésének kérdésével foglalkozik.

A fent említett kiadvány az OMKDK egyre nagyobb számú szolgáltatásainak sorában mind létrejöttének körülményei, mind típusának jellemző vonásai, valamint témaköre tekintetében külön helyet foglal el.

A Gazdasági Mechanizmus Tökéletesítése a Szocialista Országokban /a továbbiakban GM/ az első az OMKDK szolgáltatásai között, amely kifejezetten felsőbb állami szerv kívánságára, illetve megbízása alapján indult meg. A szolgáltatás megjelenéséhez maga az OMKDK is hozzájárult, amennyiben ehhez az első impulzust a Műszaki-Gazdasági Tájékoztató című kiadványa 1965. évi 5. számában közreadott "A gazdasági mechanizmus fejlesztése egyes szocialista országokban" téma feldolgozásával adta. Az OMKDK-nak ez az utóbbi, igen széles körben elterjedt kiadványa általában műszaki-gazdasági, esetenként gazdasági témákra vonatkozó áttekintéseket, összefoglalásokat közül a külföldi szakirodalom újabb, kiemelkedő cikkei alapján.

* A gazdaságirányítási rendszer - a gazdasági mechanizmus - a gazdasági törvények érvényesülési módja. A gazdasági mechanizmuson a tervgazdálkodás módszereinek, eszközeinek, intézményeinek egymással összefüggő rendszerét értik, amely a tervcélok megvalósítását biztosítja. Magába foglalja a tervezés, az árképzés, a finanszírozás, a beruházás módszerét, a vállalatok közötti szerződések rendszerét, a bérezés és anyagi ösztönzés formáit, a vállalati munka megítélésének módját, a jogok, hatáskörök, eszközök feletti rendelkezés megosztását a vállalatok és az irányító szervek között. A mechanizmus objektív kategória, azonban nem automatikusan működő rendszer, hanem azt a szocialista állam a gazdasági törvények alapján hozza létre és a termelőerők fejlettségének megfelelően módosítja.

Az említett témafeldolgozás a gazdaságirányítási rendszer reformjának Lengyelországban, az NDK-ban és Csehszlovákiában 1965. közepéig elért eredményeit foglalta össze. E közlemény alapján jelentkezett a Gazdasági Mechanizmus Bizottságának titkársága részéről konkrét formában az az elgondolás, hogy tekintettel az e téren mutatkozó igényekre, szükséges lenne a gazdaságirányítási és tervezési rendszer átalakításával kapcsolatos, az európai szocialista országok szak- és napisajtójában megjelenő fontosabb cikkekről tartalmuk lényegi részének feltárásával és közreadásával havi szolgáltatás formájában rendszeres és folyamatos tájékoztatást nyújtani. E feladat ellátására a Műszaki-Gazdasági Tájékoztató fent említett összefoglaló közleményének tanúsága szerint az OMKDK széles alapokon szervezett referáló rendszere révén alkalmasnak látszott. - Említést érdemel ezzel kapcsolatban, hogy a Műszaki-Gazdasági Tájékoztató kiadásának 7 éve alatt a GM-en kívül több szolgáltatásnak volt kezdeményezője, elindítója a benne megjelent témafeldolgozások vagy célszámái alapján, amelyek felszínre hozták valamely szakterület vagy témakör szakirodalmára iránti folyamatos érdeklődést, illetve szükségletet.

A múlt év őszén folytatott megbeszélések alapján az információs szolgálat megindítására a megállapodás megtörtént és a gyors ütemben végzett szervező munka eredményeképp az első szám már múlt év novemberében megjelent és azóta havi rendszerességgel látnak napvilágot a további füzetek. A szervezés fontos részét alkotta - többek között - az európai szocialista országok figyelésre és feltárára előirányzott folyóiratai és napilapjai egy részének sürgős beszerzése és a külső munkatársi gárda további, a témakörben jártas közgazdasági szakemberekkel való kiegészítése.

A fentiekben körvonalazott szempontok alapján a GM célja a gazdasági mechanizmus tökéletesített formái kidolgozásának és gyakorlati megvalósításának előmozdítása az európai szocialista országok szakirodalmában megjelent, e tárgyra vonatkozó tapasztalatok közvetítésével. E szolgáltatás tehát a gazdasági mechanizmus elemei, mint pl. tervezés, központi irányítás, vállalati önállóság és felelősség, beruházás, állóalapok, munkabér, anyagi ösztönzés, műszaki fejlesztés, minőség, ár és piac, pénzügyek stb. fejlesztésével foglalkozó érdemi tanulmányok és közlemények tartalmát ismerteti a tekintetbe jövő szocialista országok vezető gazdasági folyóirataiból, valamint napilapjaiból.

E célból főként a Szovjetunió, Lengyelország, az NDK és Csehszlovákia eredményeinek bemutatása jön figyelembe, amely országok már számottevő előrehaladást tettek a gazdasági mechanizmus reformjának útján. A bolgár gazdaságirányítási kísérletek figyelemmel kísérése is érdeklődésre tart számot, viszont kevés, a témakörbe vágó szakirodalmi anyagra lehet számítani Románia vonatkozásában, ahol a gazdasági mechanizmus szerkezetének átalakításával még nem foglalkoznak olyan kiterjedten és mélyrehatóan, mint a fent említett országokban. A jugoszláv gazdaságirányítási rendszer fejlesztésére irányuló törekvések ismertetése is több vonatkozásban figyelemre méltó tapasztalatokat szolgáltathat. A hazai ezirányú közlemények feltárását a szolgáltatás egyelőre nem vette tervbe, minthogy azok az érdeklődők számára hozzáférhetők.

A kiadvány a témakör feltárásakor elsősorban a következő általánosabb jellegű gazdasági folyóiratokra, továbbá napilapokra támaszkodik:

Szovjetunió: Den'gi i Kredit,
ÉkonomicseszkaJa Gazeta,
Ékonomika Szel'szkogo Hozjajsztva,
Ékonomicseszkie Nauki,
Finanszú SzSzsZr,
Izvesztija,
Kommuniszt,
Planovoe Hozjajsztvo,
Pravda,
SzocialiszticeszkiJ Trud,
Szovjetszkaja Torgovlja,
Voproszú Ékonomiki.

Lengyel Népköztársaság:

Ékonomista,
Finanse,
Gospodarka Planowa,
Handel Wewnetrzy,
Handel Zagranoczny,
Nowe Drogi,
Polityka,
Trybuna Ludu,
Zycie Gospodarcze.

Német Demokratikus Köztársaság:

Der Aussenhandel,
Deutsche Finanzwirtschaft,
Einheit,
Der Handel,
Neues Deutschland,
Die Wirtschaft,
Wirtschaftswissenschaft.

Csehszlovák Szocialista Köztársaság:

Ekonomický Casopis,
Finance a Uver,
Hospodarské Noviny,
Nová Mysl,
Planované Hospodarství,
Podniková Organizace,
Politická Ekonomika,
Rudé Právo,
Socialistický Obchod,
Zemedelská Ekonomika.

Román Szocialista Köztársaság:

Finante si Credit,
Lupta de Clasa,

Probleme Economice,
Revue Roumaine des Sciences Sociales,
Scinteia.

Bolgár Népköztársaság:

Finanszi i Kredit,
Ikonomiceszka Miszöl,
Ikonomika i Mehanizacija na Szel'szkogo
Sztopansztvo,
Novo Vreme,
Planovo Sztopansztvo i Sztatisztika,
Rabotniceszko Delo,
Trud i Ceni,
Trudove na Vüszsija Ikonomiceszki Insztitut
"Karl Marx", Szofija.

Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság:

Borba,
Ekonomist,
Ekonomszka Revija,
Ekonomski Preglad,
Finansije,
Questions Actuelles du Socialisme,
Socijalizam.

Esetenként más forrásokban, így ágazati és műszaki folyóiratokban közlött érdemi közleményeket is ismertet e szolgáltatás. /Pl. Avtomobil'nij Transport, Ekonomika Sztroitel'sztva, Holodil'naja Tehnika, Mjasznaja Indusztrija SzSzsZR, Neftjanik, Vesztnik Szvjazi, Vesztnik Akadémija Nauk SzSzsZR, Vnesnjaja Torgovlja, Energietechnik, Die Technik, Statistische Praxis, Lidová Kontrola, Normalizacija, Pozemi Stavby, Prumysl Potravín, Silnicni Doprava, Technická Práce, Textil, Uhli, Uj Szó./

A figyelemmel kísért folyóiratokból és napilapokból általában csak az illető ország gazdaságirányítási rendszerének problémáit tárgyaló cikkek kerülnek ismertetésre.

A szolgáltatás feldolgozó műfaját tekintve lényegében bő tartalmi ismertetésekről van szó, amelyeknek terjedelme a szokásos referátumok 10-15 sorával szemben 1-2 gépelt nagy szabvány oldal /600-1200 "n" helyett 2000-4000 "n"/, ami azt jelenti, hogy a cikkismertetések az eredeti közlemény minden fontosabb gondolatát visszaadják, az adott kérdésben önmagukban is rövid lényegi tájékoztatást nyújtanak és az eredeti cikk tanulmányozása vagy lefordítása csak a részletes kifejtés megismerése miatt szükséges.

A közlemények jellegétől függően azonban - pl. rendelet esetében - tartalmi ismertetés helyett a szolgáltatás magyarázó címfordítást közöl.

A szerkesztőség és a széles körű szakembergárda nyelvi, illet-

ve országokénti, ezen belül folyóiratonkénti bontásban rendszeresen figyelemmel kíséri elsősorban a fentebb felsorolt, bázisként szolgáló mintegy 60 forrásban megjelenő publikációkat és beszámol az azokban előforduló, a gazdaságirányítási reform előkészítéséhez és megvalósításához hasznosítható minden adatról. A feltárt anyag gondos válogatás és lektorálás után kerül szerkesztésre, és így közzétételre csak a valóban érdemi mondanivalót tartalmazó cikkek ismertetései jönnek tekintetbe.

A szolgáltatás egy-egy száma mintegy 60-70 B/5 méretű oldalon havonta jelenik meg és kb. 50-60 cikkismertetést tartalmaz.

Az anyag országokénti felosztását a kiadvány is megtartotta tekintettel a gazdaságirányítási rendszernek az egyes szocialista országokban tapasztalható eltérő sajátosságaira, azonban a kiadvány fejlesztése keretében sor kerül a gazdasági mechanizmusnak vázlatosan előbb már említett elemei szerinti csoportosításra, illetve a cikkismertetések megfelelő jelzettel való ellátására. A kiadvány tárgymutatója az 1966. évi évfolyamról az egyes gazdasági kategóriák és fogalmak szerint kialakított tárgyszórendszerben készül.

A kiadvány átfutási ideje igen rövid: mindössze 2-3 hónap és így a szolgáltatás gyorsinformáció jellegének eleget tesz.

A kiadvány rendeltetése elsőrendű követelményként támasztja a rövid átfutási időt.

A feltárt anyag jellegét, címzettjeinek körét és rendeltetését tekintve a szolgáltatás az első szoros értelemben vett vezetői tájékoztatás a hazai dokumentációs irodalomban. Ez a megállapítás egyrészt azért tehető, mert felsőbb szerv kezdeményezésére indult meg, másrészt a vezető szerveket érdeklő témakörénél fogva, ami a gazdasági mechanizmus működési rendszerének kérdéseit öleli fel.

A gazdasági mechanizmus tökéletesítése irányelveinek kidolgozásával a felső párt- és gazdasági szervek foglalkoznak és ezért a közzölt tartalmi ismertetések zömükben részükre kívánnak tájékoztatást nyújtani. E központi érdek hívta életre a szolgáltatást, hogy támpontokat nyújtson az egész népgazdaságot átfogó kérdés körülbekintő és megalapozott megoldásához a többi szocialista országban elért eredmények, szerzett tapasztalatok és továbbfejlesztési intézkedések lényegének közvetítésével.

A gazdasági mechanizmus működése nagyrészt a termelésben és az árunak a fogyasztóig terjedő útján valósul meg. Ezért a gazdaságirányítási rendszer reformjának e területet érintő vonatkozásai a közép szintű és a vállalati vezetők fokozott érdeklődésére tarthatnak számot. Ennek szem előtt tartásával a szolgáltatás bőven ad közre olyan cikkismertetéseket, amelyek az ágazati és vállalati gazdálkodás helyzetét, feladatait és vezetési módszereit világítják meg az új viszonyok között.

A szolgáltatást az irányító szervek és a vezető szervek részére

szóló információknak a szocialista országokban eddig kialakult típusaihoz hasonlóan a maximális mértékű információsűrítés jellemzi. A GM - mint már említettük - az ismertetett cikkek tartalmának főbb vonásait közli, ami a közlemény lényegének áttekintésére elegendőnek mondható. A vezetői tájékoztatás egyik formája a GM-hez hasonló mértékű rövid tartalmi összevonásban jelentkezik, amire a csehszlovák UPTÉIN Signal c. információs szolgáltatása mutat uttörő példát. A különbség a kettő között főként abban nyilvánul meg, hogy a Signal átfogó problémákat tárgyal, míg a GM egy-egy közlemény lényegét tárja fel. E mellett a rövid áttekintést nyújtó, gondolatébresztő forma mellett a vezetői információ területén természetesen az alapvető típus valamely témakör helyzetfeltáró, részletes, de még mindig erősen tömörített összefoglalása lesz. Ez a lehetőség határáig rövidre fogott terjedeleme az igen elfoglalt vezetők idejének kiméltése céljából a vezetői tájékoztatás egyik fő ismerve.

A GM iránt nagyfokú érdeklődés nyilvánult meg a feldolgozott témakör fontosságának megfelelően a gazdasági vezetés felső és középső szintjén. Nem kisebb az érdeklődés a vállalatok, intézetek gazdasági és műszaki vezetői részéről, amit a megrendelések e területeiről érkező, egyre növekvő száma tanúsít.

A szolgáltatás eddigi pályafutásának rövid statisztikai áttekintése azt mutatja, hogy az 1965-ben megjelent 2 szám és 1966. első felében közreadott 6 szám összesen 457 cikkismertetést és néhány annotált címfordítást tartalmaz. Ezek megoszlása származási országok szerint: Szovjetunió 164, Csehszlovákia 92, NDK 88, Lengyelország 54, Bulgária 37, Jugoszlávia 17, Románia 5. E számszerű kép nagyjában és egészében tükrözi a probléma vizsgálatának és irodalmának helyzetét a felsorolt szocialista országokban.

A megjelent ismertetések a témakör egyes, leggyakrabban tárgyalt kérdései köré a következőképpen csoportosulnak: tervezés 42, anyagi ösztönzés és prémium 34, pénzügy és hitel 31, jövedelmezőség és nyereség 30, a gazdaságirányítás általános kérdései 28, beruházás 23, árkérdések 23, külkereskedelelem 22, belkereskedelelem 19, műszaki fejlesztés 18, állóalapot és kihasználásuk 17, a gazdasági mechanizmus reformja a mezőgazdaságban 17, az önálló gazdasági elszámolás 16, vállalati vezetés 13, munkabér 11, mutatószámok 9 ismertetéssel és még további 104 fogalomcsoport egyenként egészen 1-2-ig csökkenő ismertetésszámmal.

A szóbanforgó témakör feltárását az OMKDK az előzőekben már jelzett helyzeti lehetőségére, illetve széles területen kialakított műszaki-gazdasági referáló rendszerére támaszkodva végzi. E szolgáltatás ellátására alkalmas referáló szervezet megléte annak a felfogásnak a következménye, amely a műszaki és gazdasági tájékoztatás szoros összefüggését vallja a műszaki és egyes gazdaságtudományok sokoldalú kapcsolata alapján.

Az OMKDK a műszaki fejlődési irányzatok gazdasági hatásai, valamint a gazdasági intézkedések műszaki vonatkozásai dokumentálásának szellemében 1960-ban megindította a Műszaki-Gazdasági Tájékoztató

tót és mind nagyobb súlyt helyez a szorosan vett műszaki szakirodalomhoz kapcsolódó gazdasági szakirodalom feltárására is. E munkához a megfelelő szervezeti keretet a múlt évben megalakított Műszaki-Gazdasági Tájékoztatási osztály képezi, amelynek kiadványai a fentvázolt felfogásban készülnek. A Műszaki-Gazdasági Tájékoztatási osztály szerkeszti a kiépített referáló rendszer több brigádjának közreműködésével az "Üzemszervezés, Ipargazdaság" című referáló folyóiratot is, amely több mint másfél évtizede jelenik meg az OMKDK gondozásában.

A GM szerkesztősége - a kijelölt folyóirat- és napilap-bázis alapján - feldolgoztatja a gazdasági mechanizmus közgazdasági és gazdaságpolitikai kérdéseit, de ugyanakkor gondot fordít a műszaki fejlesztés kérdéseit és azoknak a gazdaságirányítási rendszer további javításában játszott szerepét tárgyaló cikkek feldolgozására.

A gazdasági mechanizmus reformjával szoros összefüggésben áll a műszaki-gazdasági tájékoztatás egész rendszerének továbbfejlesztése, minthogy a gazdaságirányítási rendszer átalakítása fokozott igényeket támaszt az információs tevékenységgel szemben. Ez vonatkozik egyrészt a gazdasági mechanizmus elemei módosításának elvi kérdéseire, amiről a GM elterjedése tesz tanúságot, másrészt a konkrét vezetési feladatokkal, döntésekkel, módszerekkel kapcsolatos információkra, amelyek iránt a szükséglet várhatóan nagymértékben megnő, amit a baráti országok tájékoztatási szervei is megerősítenek. Ugyanakkor a jól megszervezett információs rendszer az igényelt sokoldalú tájékoztatás nyújtásával visszahat a gazdasági mechanizmus reformjának jobb megoldására.

A gazdaságirányítási rendszer reformjának bevezetése után nagymértékben fokozódik a központi döntéseket hozó szervek felelőssége, megnő a vállalatok önállósága, bővül döntési feladatkörük. Mind a központi szerveknek, mind a gazdálkodó egységeknek a felelősségteljes döntésekhez széleskörű tájékoztatási anyagra van szükségük, mert a megfelelő információval alá nem támasztott elhatározások, intézkedések veszteségesek lehetnek. A vezetők sem vállalati, sem felsőbb szinten nem támaszkodhatnak a gazdasági hatékonyság fokozása érdekében csupán központi utasításokra vagy mutatószámokra, hanem a népgazdasági és vállalati szempontokat, érdekeket legmegfelelőbben egyeztető utat, a leggazdaságosabb megoldást a rendelkezésükre bocsátott információk alapján kell kiválasztaniuk. A megbízható, hasznos információk szolgáltatása terén ezért a tájékoztatási szervekre nagy feladatok várnak. E követelmény kielégítésének kezdeti szakaszaként alapvető, indulási információkat kíván nyújtani a "Gazdasági Mechanizmus Tökéletesítése a Szocialista Országokban".

.. " ..

PAKU S.: Perfection of the economic system in socialist countries / A gazdasági mechanizmus tökéletesítése a szocialista országokban

The above mentioned journal aims to further the solution of the question of improving the economic system through the dissemination of the literature published in the socialist countries on this subject. The journal offers abstracts of the studies and reports dealing with questions of the reform of economic management and planning, such as centralized management versus independence of enterprises; prices, marketing, monetary incentives, credit etc. Articles from the most important economic periodicals and dailies of the European socialist countries are being apparently abstracted. Altogether about 60 source publications are used as a basis for processing. Besides these sources processed regularly the journal provides information about significant publications issued in other sources. The journal was first issued in October 1965 and is since published monthly on some 70 pages. In view of the great interest shown in its subject, the journal has gained in a short time wide popularity.

In publishing the journal the Hungarian Central Technical Library and Documentation Centre tries to provide very quick information on the very important subject. The time lag between the publications of the original contribution and the abstract amounts to 2-3 months.

§§

PAKU III.: Усовершенствование экономического механизма в социалистических странах. / A gazdasági mechanizmus tökéletesítése a szocialista országokban

Под этим заглавием ежемесячно издается реферативный журнал, предусматривающий содействие решению вопросов развития экономического механизма путем изложения специальной литературы социалистических стран по этой теме. Данная публикация в виде обширных рефератов содержит статьи и сообщения ведущих экономических журналов и газет, изданных в европейских социалистических странах, по вопросам новой системы экономики и планирования, как например, централизованное руководство и самостоятельность предприятия, ценообразование, рынок, материальное стимулирование, кредит и т.д. Публикация базируется на систематическом реферировании около 60 иностранных журналов и газет,

причем от случая к случаю дает также и информации из многочисленных прочих источников. Журнал выходит в свет начиная с октября месяца 1965 года в объеме примерно 70 страниц в месяц и ввиду того, что тема усовершенствования экономического механизма находится в центре внимания, в течение короткого времени получил очень большое распространение в кругу руководящих кадров и руководителей предприятий.

Редакция стремится обеспечить по мере возможности как можно более быстрое предоставление информации читателям. Поэтому время от появления статей до публикации рефератов составляет не более 2 - 3 месяцев.

! !

PAKU, S.: Vervollkommung des Wirtschaftsmechanismus in den sozialistischen Ländern / A gazdasági mechanizmus tökéletesítése a szocialista országokban

Das Ziel der im Titel angegebenen neuen Publikation der Ungarischen Technisch-Wissenschaftlichen Bibliothek und Dokumentationszentrum ist die Förderung der Ausgestaltung des Wirtschaftsmechanismus durch Übermittlung der diesbezüglichen Fachliteratur der sozialistischen Länder. Die Zeitschrift bringt ausführliche Referate von Abhandlungen und Mitteilungen, die sich in den wichtigsten Zeitschriften und in den Tageszeitungen der europäischen sozialistischen Länder mit einzelnen Fragen der Reform des Systems der Leitung und Planung der Wirtschaft befassen, wie zentrale Leitung und die Selbstständigkeit der Unternehmen, Kredit, Preismechanismus, Marktprobleme, materieller Anreiz, usw. Die Basis der Referate wird aus etwa 60 Quellen gebildet, welche systematisch bearbeitet werden, aber fallweise werden auch anderen Informationsquellen in die Bearbeitung mit einbezogen. Der Umfang der einzelnen Hefte, der seit Oktober 1965 monatlich erscheinenden Zeitschrift beträgt etwa 70 Seiten. Die Redaktion der Publikation betrachtet es als eine ihrer Hauptaufgaben, möglichst schnell über die ausländische Literatur zu informieren; die Durchlaufzeit der Referate beträgt höchstens 2 bis 3 Monate.

Infolge der im Vordergrund des allgemeinen Interesses stehenden Thematik erreichte die Zeitschrift binnen kurzer Zeit grosse Verbreitung.

- ! -